

УДК 65.012.7

Жадан Т.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Яценко С.О.
магістр економічного факультету
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ТА УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ

INTERNAL CONTROL AS AN ECONOMIC CATEGORY: SYSTEMATIZATION OF SCIENTIFIC APPROACHES AND UPGRADING CONTENT

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито економічну сутність поняття «внутрішній контроль» та уточнено його зміст. У результаті аналізу дефініцій поняття «внутрішній контроль» виділено чотири підходи до його трактування. Згідно із цими підходами внутрішній контроль розуміється як: система заходів, спостережень і перевірки; процес перевірки, збереження активів; функція управління; сукупність правил і процедур, комплекс контрольних дій. Аналіз підходів до трактування поняття «внутрішній контроль» виявив їх неузгодженість, що обмежує не тільки подальші наукові розробки в даній сфері, але й використання окремих форм та методів внутрішнього контролю в практичній діяльності. Виходячи із цього, запропоновано авторське визначення поняття «внутрішній контроль», яке на відміну від наявних дає змогу виокремлювати його серед інших видів контролю та поширювати його використання, крім традиційної діагностичної сфери, на процес підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень.

Ключові слова: контроль, внутрішній контроль, спостереження, перевірка, система, процес, функція управління.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта экономическая сущность понятия «внутренний контроль» и уточнено его содержание. В результате анализа дефиниций понятия «внутренний контроль» выделено четыре подхода к его трактовке. В соответствии с этими подходами, внутренний контроль понимается как: система мероприятий, наблюдений и проверки; процесс проверки, сохранения активов; функция управления; совокупность правил и процедур, комплекс контрольных действий. Анализ подходов к трактовке понятия «внутренний контроль» позволил выявить их несогласованность, что ограничивает не только дальнейшие научные разработки в данной сфере, но и использование отдельных форм и методов внутреннего контроля в практической деятельности. Исходя из этого, предложено авторское определение понятия «внутренний контроль», которое в отличие от существующих позволяет выделять его среди других видов контроля и распространять его использование, кроме традиционной диагностической сферы, на процесс подготовки, принятия и реализации управленческих решений.

Ключевые слова: контроль, внутренний контроль, наблюдение, проверка, система, процесс, функция управления.

ANNOTATION

The article reveals the economic essence of the concept of «internal control» and clarifies its content. As a result of the analysis of the definitions of the concept of «internal control», four approaches to its interpretation have been singled out. In accordance with these approaches, «internal control» is understood as: a system of activities, observations and inspections; verification process, preservation of assets; management function; a set of rules and procedures, a set of control actions. Analysis of approaches

to the interpretation of the concept of «internal control» made it possible to identify their inconsistency, which limits not only further scientific developments in this field, but also the using of separate forms and methods of internal control in practical activities. Based on this, the author's definition of the concept of «internal control» is proposed, which, unlike existing ones, allows to distinguish it among other types of control and to spread its using, besides the traditional diagnostic sphere, to the process of preparation, adoption and implementation of managerial decisions.

Keywords: control, internal control, monitoring, verification, system, process, management function.

Постановка проблеми. Виведення економіки України із глибокої рецесії на шлях позитивних якісних змін потребує підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, зокрема, шляхом активізації внутрішнього контролю як однієї з найважливіших функцій управління. Внутрішній контроль забезпечує суб'єкт управління інформацією про результати фінансово-господарської діяльності підприємства та суттєво впливає на процес підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень. Саме тому належна організація внутрішнього контролю на підприємстві будь-якої форми власності дає можливість здійснювати суцільне спостереження за використанням і збереженням фінансових ресурсів, оборотних та інших активів, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності, своєчасно виявляти і попереджати порушення, підвищувати якість та оперативність прийняття управлінських рішень. Це потребує якісно нового теоретичного осмислення суті внутрішнього контролю в управлінні підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку теоретично-методологічних засад внутрішнього контролю в різних галузях та сферах економічної діяльності присвячено праці таких відомих учених, як: Белуха Н.Т. [6], Бутинець Т.А. [8; 18; 20; 32], Бутинець Ф.Ф. [8], Вітвицька Н.С. [11], Голуб Ю.О. [9], Дікань Л.В. [9], Калюга Є.В. [22],

Кузик Н.П. [27], Петренко С.М. [30], Синюгіна Н.В. [9], Сук Л.К., Сук П.Л. [5] та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Внаслідок інтелектуальної діяльності та конвенційності багатьох поколінь учених-економістів, історичної спадковості наукового знання відбуваються смислове поглиблення понять та категорій теорії та методології внутрішнього контролю, їх уточнення, деталізація, наповнення новим змістом відповідно до реалій сьогодення. Однак, незважаючи на численні наукові розробки, поняття «внутрішній контроль» усе ще не отримало однозначного трактування. Відсутність чіткого визначення цієї дефініції призводить до різного тлумачення самого явища, плутанини в термінології, де поруч із поняттям «внутрішній контроль» вживаються такі поняття, як «внутрішньовідомчий», «внутрішньогосподарський» та «внутрішньосистемний» контроль. У зв'язку із цим особливо актуальності набуває розкриття економічної сутності поняття «внутрішній контроль» та уточнення його змісту, що визначає мету та завдання дослідження.

Мета статті полягає у розкритті економічної сутності поняття «внутрішній контроль» та уточнення його змісту.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких завдань:

- розкрити сучасні визначення економічної сутності поняття «внутрішній контроль» та виділити основні підходи до його розуміння;
- на основі критичного аналізу узагальнених підходів до розуміння поняття «внутрішній контроль» здійснити уточнення його змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування теоретичних засад внутрішнього контролю неможливо без понятійно-категоріального апарату, який покликаний максимально точно відобразити онтологічний бік наукового знання у сфері ключової проблеми. Термінологія – це сукупність (набір) термінів для використання в будь-якій сфері діяльності. За допомогою термінології визначаються суттєві риси й ознаки економічних процесів та явищ. Подібно до того, як наукові узагальнення неможливі поза певної мовної термінологічної форми, так і наукова термінологія неможлива поза сформованій системі категорій та понять. Сукупність категорій і понять та відповідних їм термінів утворює розумовий і мовний апарат науки, визначає її межі й актуальні питання.

Отже, формування теоретичних засад внутрішнього контролю потребує розкриття змісту таких його базових категорій та понять, як «контроль» і «внутрішній контроль».

Термін «контроль» має іноземне походження, який у кінці XVIII ст. був запозичений із французької мови. У французькій мові слово *contrôle* утворено в результаті зрощування двох слів – *contre* (проти) та *rôle* (список). У перекладі з французької *contrôle* означає перевірку, контроль, спостереження, нагляд, огляд тощо.

Аналіз наявного розмаїття трактувань поняття «контроль» у довідковій та науковій економічній літературі [1–17] дав змогу виділити найбільш типові підходи до його розуміння (табл. 1).

Відповідно до виділених підходів, поняття «контроль» трактується як: спостереження і перевірка; система; процес; функція або складова частина управління; засіб попередження, виявлення та запобігання порушенням.

Згідно з першим підходом, сутність контролю розкривається через сукупність прийомів та операцій його здійснення, тобто методи. Але під час здійснення контролю, крім такого методу наукового пізнання, як «спостереження», використовуються й інші загальнонаукові методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та аналогія і т. д.) та специфічні прийоми контролю (порівняння, експеримент, контрольні заміри, опитування, економічний аналіз, економіко-математичні методи тощо). Тобто визначення контролю лише як спостереження та перевірка є занадто вузьким, оскільки не враховує можливість застосування інших методів та специфічних прийомів контролю.

Інша група вчених, серед яких Белуха Н.Т. [6, с. 7], Благой В.В. [7], Бутинець Ф.Ф., Бутинець Т.А. [8], Дікань Л.В., Голуб Ю.О., Синюгіна Н.В. [9], Дорош Н.І. [10, с. 10], під контролем розуміють систему спостережень і перевірки [6, с. 7; 7; 10, с. 10]; систему відносин із приводу систематичного спостереження і перевірки [9]; систему, яка складається з елементів входу та виходу [8]. Слід зазначити, що розкриття сутності контролю з позицій системного підходу потребує врахування таких найістотніших ознак системи, як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів), що мають вихід (мета контролю), вхід (ресурси контролю), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок.

Вітвицька Н.С., Чумакова І.Ю., Коцупатрий М.М., Фенченко М.Т. [11, с. 18], Дікань О.В. [12], Мескон М.Х., Альберт М., Хедоурі Ф. [13, с. 390], Харченко В.А. [14] дають визначення категорії «контроль» з погляду процесного підходу. Але жодним автором не пояснюється, за допомогою яких безперервних, послідовних та взаємопов'язаних дій, що становлять сутність процесу контролю, забезпечується досягнення цілей організації.

Найбільш поширеною точкою зору у науковій економічній літературі є визначення сутності контролю як функції або складової частини управління [8; 15; 16]. Із погляду класичного менеджменту контроль є однією з найважливіших функцій управління, без якої неможлива реалізація інших функцій: планування, організації, мотивації та керівництва. Перебуваючи у тісному зв'язку з іншими функціями управління, контроль разом із тим призначений і для оцінки відповідності здійснення цих функцій завданням, які стоять перед управлінням. За допомогою контролю, який у кібернетиці має назву зворотного зв'язку, суб'єкт управління

Таблиця 1

Сутність категорії «контроль» в економічній літературі

Автор, джерело	Визначення
Контроль як спостереження і перевірка	
Дмитрієв Д.В. [1]; Ушаков Д.М. [2]; Ожегов С.І., Шведова Н.Ю. [3]	Контроль – це перевірка, а також спостереження з метою перевірки або нагляду
Афанасьєв В.Г. [4, с. 240]	Контроль – це спостереження і перевірка відповідності діяльності того чи іншого об'єкта прийнятим управлінським рішенням (законам, наказам, планам, нормам, стандартам). Він спрямований на те, щоб виявити результати впливу суб'єкта управління на об'єкт, а також допущені відхилення від названих рішень, від принципів організації та регулювання
Сук Л.К., Сук П.Л. [5, с. 19]	Контроль – це перевірка виконання господарських рішень із метою визначення їх законності, встановлення причин порушення законодавства у діяльності підприємств та організацій
Контроль як система	
Белуха Н.Т. [6, с. 7]	Контроль – це система спостережень і перевірки відповідності процесу функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням, визначення результатів управлінського впливу на керований об'єкт шляхом виявлення відхилень, допущених під час виконання цих рішень
Благой В.В. [7]	Контроль – це система спостереження і перевірки процесу функціонування і фактичного стану керованого об'єкту з метою визначення обґрунтованості й ефективності ухвалених управлінських рішень і результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог цих рішень, усунення несприятливих ситуацій та інформування про це органів управління
Бутинєць Ф.Ф., Бутинєць Т.А. [8]	У широкому розумінні поняття «контроль» у сучасних умовах господарювання доцільно розглядати як систему, яка складається з елементів входу (інформаційне забезпечення контролю) та елементів виходу (інформація про об'єкт управління, отримана в результаті здійснення контролю)
Дікань Л.В., Голуб Ю.О., Синюгіна Н.В. [9]	Контроль – це система відносин із приводу систематичного спостереження і перевірки ходу функціонування відповідного об'єкта деякого суспільного, виробничого або іншого процесу контролюючими органами, установами, уповноваженими особами для встановлення відхилень об'єкта контролю від заданих параметрів
Дорош Н.І. [10, с. 10]	Контроль – це цілісна система спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта для встановлення відхилення його від заданих параметрів
Контроль як процес	
Вітвицька Н.С., Чумакова І.Ю., Коцупатрий М.М., Фенченко М.Т. [11, с. 18]	Контроль – це процес, який має забезпечити відповідність функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням і спрямований на успішне досягнення поставленої мети
Дікань О.В. [12]; Мескон М. Х., Альберт М., Хедоурі Ф. [13, с. 390]	Контроль – це процес забезпечення досягнення цілей організації
Харченко В.А. [14]	Контроль – це процес, який повинен урахувати постійні зміни, що відбуваються у внутрішньому середовищі підприємства і зовнішньому оточенні
Контроль як функція або складова частина управління	
Бутинєць Ф.Ф., Бутинєць Т.А. [8]	Контроль може бути охарактеризований як одна з функцій управління, що є системою спостереження та перевірки функціонування керованого об'єкту з метою оцінки правильності і ефективності ухвалених управлінських рішень, виявлення ступеня їх реалізації, наявності відхилення і несприятливих ситуацій, про які доцільно своєчасно поінформувати відповідальних посадових осіб
Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. [15]	Контроль – це складова частина управління економічними об'єктами і процесами, що передбачає спостереження за об'єктом для перевірки відповідності стану об'єкта бажаному і необхідному, визначеному законами, положеннями, інструкціями, іншими нормативними актами, а також програмами, планами, договорами, проектами, угодами
Синюгіна Н.В., Яблонська Г.В. [16]	Контроль – це функція управління, яка передбачає використання загальних та специфічних методів для встановлення відхилень об'єкта контролю від заданих параметрів
Контроль як засіб попередження, виявлення та запобігання порушенням	
Гордієнко М.І., Назаренко О.В. [17]	Контроль як економічна категорія являє собою ефективний засіб попередження, виявлення та запобігання порушенням і посяганням на національне багатство країни; складову частину господарського управління, його функцію, метод реалізації управлінських рішень; джерело інформації про позитивні та негативні явища на ділянках виробничої діяльності; систематичну конструктивну діяльність керівників органів управління, спрямовану на наближення фактичного виконання до поставленої мети

одержує інформацію про результати діяльності, а також про ті відхилення та зміни ситуації, які можуть призвести до невиконання поставлених завдань чи отримання зовсім інших результатів. До функцій контролю належать: збір, обробка та аналіз інформації про показники, які характеризують фактичний стан об'єкта управління, та їх порівняння із запланованими або установленими стандартами і нормативами; встановлення відхилень цих показників та виявлення причин цих відхилень; розроблення заходів, спрямованих на усунення цих відхилень або попередження їх у майбутньому. Саме тому

контроль виступає одним із головних інструментів процесу підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень, що забезпечують нормальне функціонування та розвиток підприємства згідно з установленими цілями як у довгостроковій перспективі, так і під час оперативного управління.

Таким чином, з авторської точки зору, контроль як функція управління представляє собою сукупність форм, методів, інструментів та процедур контролю, за допомогою яких суб'єкт контролю одержує інформацію про показники, які характеризують фактичний стан підконтр-

Таблиця 2

Сутність поняття «внутрішній контроль» в економічній літературі

Автор, джерело	Визначення
Внутрішній контроль як система заходів, спостереження і перевірки	
Белік В.Д. [19]	Внутрішній контроль – це система заходів та процес перевірки виконання всіх управлінських рішень господарської діяльності для ефективного проведення бізнесу, захисту активів, попередження помилок, охайності облікових перевірок та своєчасного надання фінансової інформації та запобігання кризовим ситуаціям, які можуть призвести до банкрутства підприємства
Бутинець Т.А. [20]	Внутрішній контроль – це система контролю, яка організується самим підприємством для захисту інтересів власників та керівників підприємства і регламентується внутрішніми актами
Воронко Р.М. [21]	Внутрішній контроль – це система спостереження і перевірки законності та економічної доцільності здійснення господарських операцій, збереження та раціональне використання всіх видів ресурсів, виконання працівниками своїх функціональних обов'язків для своєчасного виявлення недоліків та застосування заходів щодо їх усунення шляхом управлінського впливу на керований об'єкт, запобігання кризовим явищам і забезпечення ефективного ведення бізнесу.
Калюга Є. [22]	Внутрішній контроль є системою безупинного спостереження за ефективністю використання майна господарського суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей
Внутрішній контроль як процес перевірки, збереження активів	
Воронко Р.М., Басіста І.А. [23]	Внутрішній контроль – це постійний процес перевірки доцільності, законності здійснення господарських операцій, ефективності діяльності підприємства, виконання управлінським персоналом своїх функцій та обов'язків для запобігання розкраданням, кризовим явищам, які призводять до банкрутства підприємства, а згодом і до його ліквідації
Ковтун Т.В. [24]	Внутрішній контроль – це процес, спрямований на досягнення стратегічних довгострокових цілей компанії, що й є результатом дій керівництва з планування, організації, моніторингу діяльності компанії у цілому та її окремих підрозділів
Настенко М.М. [25]	Внутрішній контроль – це процес збереження активів та їх ефективного використання, відстеження та запобігання економічним ризикам для досягнення мети діяльності підприємства
Внутрішній контроль як функція управління	
Клюс Ю.І., Сімінін С.Ф., Дзюба Ю.В. [26]	Внутрішній контроль як функція управління є засобом зворотного зв'язку між об'єктом управління й органом управління, інформуючи про дійсний стан об'єкта і фактичне виконання управлінських рішень
Кузик Н.П. [27, с. 4, 6]	Внутрішній контроль як функція управління представляє собою структуру і відповідну сукупність методів і прийомів, що використовуються особами, які виражають інтереси даного підприємства
Стендер С.В. [28]	Внутрішній контроль як функція управління охоплює всі сфери діяльності: виробничу, комерційну, інвестиційну, фінансову та ін., є системою спостереження та перевірки не тільки процесу функціонування і фактичного стану управлінського об'єкта, а й забезпечує максимальний його розвиток у конкретному середовищі ринкових відносин
Внутрішній контроль як сукупність правил і процедур, комплекс контрольних дій	
Акентьєва О.Б. [29, с. 5]	Внутрішній контроль – це сукупність правил і процедур, які створюються керівництвом суб'єкта господарювання для забезпечення: досягнення цілей найбільш ефективним способом; відповідності діяльності законам та нормативно-правовим актам; збереження майна та інформації; попередження зловживань і помилок; належного бухгалтерського обліку та правильності і своєчасності складання фінансової звітності
Петренко С.М. [30, с. 10]	Внутрішній контроль – це комплекс контрольних дій, організованих власником і керівництвом підприємства, спрямованих на досягнення мети підприємства з позиції оцінки управлінської діяльності щодо різних рівнів управління в частині ідентифікації і зниження ризику ведення бізнесу

ольного об'єкта, встановлює відхилення цих показників від заданих або нормативних та виявляє причини цих відхилень.

Щодо суб'єктів та об'єктів контролю, то розрізняють внутрішній і зовнішній контроль. Якщо суб'єкт і об'єкт контролю знаходяться в одній системі, здійснюється внутрішній контроль, якщо у різних системах – зовнішній. Як зазначає Бутинець Т.А., на Заході внутрішній контроль ще називають управлінським, а зовнішній – державним [18].

Далі розглянемо як у науковій економічній літературі трактується поняття «внутрішній контроль» (табл. 2).

У результаті аналізу дефініцій поняття «внутрішній контроль» виділено підходи до його трактування, згідно з якими він розуміється як:

- система заходів, спостереження і перевірки;
- процес перевірки, збереження активів;
- функція управління;
- сукупність правил і процедур, комплекс контрольних дій.

Не вдаючись до детального аналізу визначень поняття «внутрішній контроль», кожне з яких має право на життя, слід зазначити, що найбільше занепокоєння викликають спроби деяких авторів розмежувати поняття внутрішнього, внутрішньовідомчого, внутрішньогосподарського та внутрішньосистемного контролю. Це призводить до різного тлумачення самого явища, плутанини в термінології, розширення класифікації контролю малоцінними та компіляційними ознаками.

Так, Подолянчук О.А. [31] зазначає, що контроль власника є внутрішнім контролем, який доречно групувати у такі підвиди, як внутрішньовідомчий, внутрішньосистемний, внутрішньогосподарський, внутрішній аудит та громадський контроль.

На противагу Бутинець Т.А., розглядаючи сутність понять внутрішнього, внутрішньогосподарського та внутрішньосистемного контролю, доходить висновку, що всі три види контролю мають однаковий об'єкт контролю, здійснюються за допомогою одних і тих же методів контролю, проводяться всередині підприємства [32]. Отже, погоджуючись із точкою зору Бутинець Т.А., вважаємо, що всі три терміни є визначеннями одного і того ж виду контролю – внутрішнього.

Таким чином, аналіз підходів до трактування поняття «внутрішній контроль» виявив їх неузгодженість, що зумовлює виникнення низки системних протиріч у розумінні його функціонально-змістовного навантаження, обмежує не лише подальші наукові розробки в даній сфері, але й використання окремих форм та методів внутрішнього контролю в практичній діяльності.

Виходячи із цього, авторами пропонується під внутрішнім контролем розуміти сукупність форм, методів, інструментів та процедур контролю, за допомогою яких суб'єкт управління одер-

жує інформацію про фактичні показники фінансово-господарської діяльності підприємства, встановлюються відхилення цих показників від заданих або нормативних, виявляються причини цих відхилень та розробляються заходи для їх усунення або попередження в майбутньому.

Висновки. Таким чином, у результаті аналізу дефініцій поняття «внутрішній контроль» виділено чотири підходи до його трактування, згідно з якими він розуміється як: система заходів, спостережень і перевірки; процес перевірки, збереження активів; функція управління; сукупність правил і процедур, комплекс контрольних дій. Аналіз підходів до трактування поняття «внутрішній контроль» виявив їх неузгодженість, що обмежує не тільки подальші наукові розробки в даній сфері, але й використання окремих форм та методів внутрішнього контролю в практичній діяльності.

Виходячи із цього, запропоновано авторське визначення поняття «внутрішній контроль», яке на відміну від наявних дає змогу: по-перше, враховувати найбільш істотні ознаки та властивості внутрішнього контролю (мета, суб'єкт, об'єкт, форми, методи, інструменти та процедури), що дає можливість виокремлювати його серед інших видів контролю; по-друге, поширювати використання внутрішнього контролю, крім традиційної діагностичної сфери, на процес підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень.

Напрямом подальших досліджень авторів має стати визначення складових частин внутрішнього контролю в системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Толковый словарь русского языка: Ок. 7 000 словар. ст.: Свыше 35000 значений; Более 70 000 иллюстрат. примеров / Под. ред. Д.В. Дмитриева. – М.: Астрель; АСТ, 2003. – 1582 с.
2. Ушаков Д.Н. Большой толковый словарь современного русского языка / Д.Н. Ушаков. – М.: Альта-Принт; Дом. XXI век, 2009. – 1248 с.
3. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеол. выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова; Рос. акад. наук, Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова; 4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 2001. – 940 с.
4. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом / В.Г. Афанасьев. – М.: Мысль, 1973. – 358 с.
5. Сук Л.К. Контроль та ревізія: [навч. посіб. для дист. навч.] / Л.К. Сук, П.Л. Сук. – К.: Університет «Україна», 2006. – 275 с.
6. Белуха Н.Т. Теория финансово-хозяйственного контроля: [учебник] / Н.Т. Белуха. – К.: Вища школа, 1990. – 279 с.
7. Благой В.В. Роль контроля в системе управления / В.В. Благой // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва». – Х.: ХНАДУ, 2007. – Ч. 2. – С. 153–154.
8. Бутинець Ф.Ф. Исторична генеза та соціальне функціонування «господарського контролю» / Ф.Ф. Бутинець, Т.А. Бутинець // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – № 1(19). – С. 6–25.

9. Дікань Л.В. Фінансовий контроль: теорія та методологія: [монографія] / Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 92 с.
10. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація / Н.І. Дорош. – К.: Знання, 2001. – 402 с.
11. Державний фінансовий контроль: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Н.С. Вітвицька [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
12. Дікань О.В. Теоретичні основи управління якістю продукції як одного із основних напрямів забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / О.В. Дікань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 190–195.
13. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
14. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства / В.А. Харченко // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 161–164.
15. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева; 2-е изд., испр. – М.: ИНФА–М, 1996. – 496 с.
16. Синюгіна Н.В. Дискусійні питання визначення понять «контроль» і «ревізія» / Н.В. Синюгіна, Г.В. Яблонська // Економіка: реалії часу. – 2011. – № 1(1). – С. 75–80.
17. Гордієнко М.І. Економічна сутність складових господарського контролю / М.І. Гордієнко, О.В. Назаренко // Економіка АПК. – 2007. – № 9. – С. 78–83.
18. Бутинець Т.А. Класифікація господарського контролю: міф чи реальність? / Т.А. Бутинець // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 1(55). – С. 12–17.
19. Белік В.Д. Внутрішній контроль: проблеми трактування в науковій літературі / В.Д. Белік // Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». – 2009. – № 4(50). – С. 12–14.
20. Бутинець Т.А. Внутрішній контроль: суть і зміст / Т.А. Бутинець // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2008. – № 2(44). – С. 31–42.
21. Воронко Р.М. Внутрішній контроль як невід'ємна складова системи управління підприємств та організацій споживчої кооперації / Р.М. Воронко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 1(45). – Т. 2. – С. 376–381.
22. Калюга Є. Внутрішній контроль: сучасний стан та шляхи удосконалення / Є. Калюга // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 357–359.
23. Воронко Р.М. Трактуювання внутрішнього контролю та проблеми його застосування на підприємствах / Р.М. Воронко, І.А. Басіста // Зб. наук. праць Луцького національного технічного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – Вип. 10(37). – Ч. 3. – С. 139–146.
24. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства / Т.В. Ковтун // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 1. – С. 165–170.
25. Настенко М.М. Вдосконалення внутрішнього контролю надзвичайної діяльності в сільськогосподарських підприємствах / М.М. Настенко // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Oif_apk/2010_1/20_Nast.pdf.
26. Ключ Ю.І. Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості / Ю.І. Ключ, С.Ф. Сімінін, Ю.В. Дзюба // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2011. – № 8(162). – С. 107–112.
27. Кузик Н.П. Система внутрішнього контролю в акціонерному товаристві: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / Н.П. Кузик. – К., 2004. – 20 с.
28. Стендер С. В. Економічна сутність складових господарського контролю / С.В. Стендер // Облік і фінанси АПК. Науково-виробничий журнал. – 2009. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Oif_apk/2009_1/20_Stend.pdf.
29. Акентьева О.Б. Підвищення економічної ефективності системи внутрішнього контролю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / О.Б. Акентьева; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2006. – 20 с.
30. Петренко С.М. Внутрішній контроль діяльності підприємств і його інформаційне забезпечення: теорія, методологія, організація: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 / С.М. Петренко; ДАСОА. – К., 2010. – 39 с.
31. Подолянчук О.А. Класифікація контролю за організаційними формами та видами / О.А. Подолянчук // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2011. – Вип. 35. – С. 276–282.
32. Бутинець Т.А. Контроль внутрішньогосподарський чи внутрішній? / Т.А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 2(14). – С. 5–20.